

VIAGAR PELO BRASIL COM MEU ÓCULOS DE GENDER REIZEN DOOR BRASIL MET MIJN GENDERBRIL

Henna Guicherit

Kort nadat ik met de vertrouwde vleugels neerstrijk op de internationale luchthaven van Belém ontwaakt mijn pen onder het geraas van een Amazonische sibibusi enormus. Haar verantwoordelijkheid eindigt niet bij onze landsgrenzen. Blij mij te mogen vergezellen op een avontuurlijke reis is het voor haar werken geblazen. Niet beseffend in een land met 200 miljoen inwoners te reizen, wordt mijn parnasie pen af en toe bruya.

Op de TAM vlucht naar Salvador, zittend naast twee vrouwen, een accountant en een bankier, schroom ik niet in mijn beste Portugees te vragen als vrouwen wel goed vertegenwoordigd zijn in de top van de financiële sector van onze zuiderbuur. "We hebben in ieder geval een vrouwelijke president, **Dilma Rousseff**, maar de mannen domineren nog altijd," laat ik mijn pen optekenen. De inspanningen voor meer vrouwelijk politiek leiderschap moeten hier verandering in brengen. Bemoedigend en inspirerend zijn de drie vrouwelijke presidenten in dit continent dat bol staat van machismo. Zij zijn allen rechte reeks gekozen en voortgekomen uit de strijd tegen de militaire dictatuur.

*A presidente da Argentina **Cristina Fernández de Kirchner**, a presidente do Chile, **Michelle Bachelet**, e a brasileira **Dilma Rousseff***

TAM Linhas Aéreas

Wat de twee passagiers naast mij misschien niet wisten is dat TAM Linhas Aéreas geleid wordt door **Claudia Sender** die behoort tot de top tien invloedrijkste Braziliaanse zakenvrouwen. Zij heeft als CEO de opdracht de fusie tot stand te brengen tussen Brazilië's grootste luchtvaartmaatschappij (een paar honderd vliegtuigen en 87

bestemmingen in binnen- en buitenland) en de Chileense LAN. De LATAM Airlines Group wordt daarmee de grootste luchtvaartmaatschappij in Latijns Amerika met een jaarlijkse omzet van USD 13 miljard.

Sender is hier niet de enige markante vrouw in de luchtvaart. **Ada Rogato** staat in de Braziliaanse luchtvaartgeschiedenis immers bekend als de legendarische piloot die in 1950 een recordvlucht van 51.064 km door de drie Amerika's heeft uitgevoerd. In een eenmotorige Cessna, zonder radio en navigatie apparatuur, deed zij op haar vlucht in acht maanden wel 27 landen aan. In augustus 1951 lande zij, op de terugreis naar Rio de Janeiro, ook op vliegveld Zanderij.

Salvador da Bahia

Tijdens de nachtelijke taxirit in Salvador, de bruisende cultuurrijke eerste hoofdstad van Brasil, sta niet ik, maar mijn pen, angsten uit. Stoplichten op rood halen het

"stierlijke" uit de chauffeur. In de stad, waar het naar zijn zeggen met *futebol mas ou meno* gaat, kan niets dat rood is hem tot stoppen dwingen. Met de rode goals gescoord tijdens deze 45 minuten durende rit naar hotel Sol Barra staat de eerste helft al garant voor een verpletterende overwinning. Want, *Brasil e campeonato de futebol*, daar twijfelt deze taxi goalie geen moment aan.

En dan, een boomrijke straat, een keiharde knal, een gebarsten voorruit. Ik werp mijn blik omhoog. De snelheid waarmee de Heer zijn molen hier maalt, is ongekend.

+ Lembrança do Senhor do Bonfim da Bahia +

Het is zondagmiddag en ik ben in hartje Pelourinho, het historisch centrum van Salvador. Nu een toeristische trekpleister maar vroeger de plek waar slaven werden verhandeld. In *no time* wordt mij een polsbandje, Lembrança do Senhor do Bonfim da Bahia "gratis" omgebonden. Met gesloten ogen stuur ik bij iedere knoop mijn wensen naar de kosmos; voor de verkoopster, *sua família* en het Braziliaanse volk. Als mij, nadat ik een collectie kettingen heb afgeslagen, de rekening wordt gepresenteerd denk ik 1-0 en erken dat aan mijn verlies een prijskaartje hangt.

Música e Cultura Oloдум, Ensaios de Verão

Bij de Oloдум zomerrepetitie van Música e Cultura Oloдум in een van de steile met kinderhoofdjes bestraatte smalle steegjes zo kenmerkend voor Pelourinho, ga ik compleet uit mijn dak. Het opzweepende ritme van de rastakleurige drums brengt mij twee en een half uur non stop in beweging te midden van de dansende massa. Geen toeristisch evenement aan de vooravond van Carnaval 2014 maar iets eigens van de Afro-Brazilianen.

Onvermoeibare mannelijke en vrouwelijke drummers en zangers brengen, naarmate het non-stop vier uur durend optreden voortschrijdt, de menigte nog meer in extase met de populairste Oloḍum hits die massaal worden meegezongen. *O melhor Oloḍum da Bahia*, niet te evenaren; mijn reis kan niet meer stuk. En dat voor R30.

In de strijd tegen racisme en ter aanmoediging van eigenwaarde en trots is Oloḍum een in 1979 door de percussionist Neguinho do Samba opgerichte culturele groep in de Afro-Braziliaanse gemeenschap van Salvador. Oloḍum kan gezien worden als het symbool van strijd voor de naleving van de burgerrechten van alle gemarginaliseerde groepen. Het is een van de culturele waarden van Bahia. Oloḍum scholen zorgen voor overdracht aan de jongeren waardoor dit erfgoed, net als candomble en capoeira, levend blijft. Dat vrouwen in Oloḍum niet ontbreken valt te verklaren uit het feit dat het zwart sociaal activisme op gemeenschapsniveau voornamelijk geleid is door vrouwen. Zij gingen voor in de strijd voor toegang tot materiële bronnen in de stedelijke ruimte waaronder grond en huisvesting. Moedige zwarte vrouwen hebben dagelijks strijd geleverd voor het behoud van de lokale zwarte cultuur en voor burgerrechten in deze hoofdstad van district Bahia.

Betty en Henna

Dan ontpopt zich op een terras aan zee, onder het genot van een Brahma Chopp een interessant gesprek tussen **Betty**, een Nederlandse jurist en pedagoog en mij, Surinaamse antropoloog en genderdeskundige. Als studenten aan de Rijksuniversiteit Utrecht en burens op een zolder van het studentenhuus aan de J.M. Kemperstraat 7, hadden wij nooit kunnen vermoeden bijna vijf decennia later een avontuurlijke reis te zullen starten. En wel in Salvador da Bahia de Todos os Santos, het centrum van de Portugese strijd tegen de Nederlandse kolonisatie. In die tijd bekend als Nova Holanda waar de Nederlanders in 1654 door de Portugezen werden verdreven.

J.M.Kemperstraat 7, Utrecht

De gesprekken zetten zich dagelijks voort, soms tot in de late uurtjes onder het genot van een goede fles Argentijnse *vinho tinto* of een koude *cerveja*. Dat wij zoveel gemeen hadden in denken en doen, op gebieden van mensenrechten onze sporen hebben verdiend, was een aangename gewaarwording. Ik was verrast te horen dat toenmalig staatssecretaris Erica Terpstra erkende dat Betty's onderzoek naar "Ouderschap zonder Onderscheid" onder meer de weg had vrijgemaakt voor de legalisering van het homohuwelijk in Nederland. Dat zij wetsvoorstellen heeft geschreven voor de Raad van het Jeugdbeleid en twee rapporten over kinderen van migranten en hun rechtspositie. En het van de rechter gedaan kreeg een gezinsvoogd, die de rechten van

een alleenstaande dochter van een drugsverslaafde moeder met de voeten trad, buiten spel te zetten. En dat het meisje uit de onmenselijke situatie werd gehaald.

Zij had, ongebruikelijk in dat Holland van toen, op 15 jarige leeftijd de klassieker van Albert Helman gelezen en ik was de eerste Surinamer met wie zij kennis maakte. Eén die haar nota bene lekker heeft leren koken. Dat toneelspelen haar passie is was mij bij de eerste kennismaking al duidelijk. Nu luister ik met plezier naar de rollen die zij heeft gespeeld en kom tot de ontdekking dat zij ook "hof" actrice was die met koningin Juliana op de planken heeft gestaan.

Drie weken reizen wij in harmonie samen niet in het minst vanwege onze gemeenschappelijke belangstelling. De hotels en pousada die Betty via booking.com heeft geselecteerd en besproken voldeden allemaal aan onze eisen. Dus wie naar Salvador, Curitiba, Ilha do Mel, Paranaguá, Carambêi, Foz do Iguaçu of Belém gaat, kan bij ons terecht voor advies.

Op weg naar Curitiba

Vroeg in de ochtend op weg naar het vliegveld van Salvador genieten wij van een prachtig schouwspel van de natuur en ontvangen een carnavalsgeschenk van de chauffeur.

Al bij de eerste bushalte in de miljoenenstad Curitiba, hoofdstad van het zuidelijk district Parana, wordt de onzekerheid over de ontmoetingsplek met mijn achternicht **Cornelly** gelukkig snel opgehelderd. Al rijdend werp ik een blik naar rechts op zoek naar het busstation en wie komt in beeld, Cornelly Veth; dochter van Esseline Guicherit en Cornelis Veth. De warme brasa en bosi verraden haar Surinaamse roots. In Hotel Centro Europeu Tourist ben ik de eerste Surinamer. Maar de naam van mijn land prijkt wel op de mini zeepjes en shampoos die door alle gasten worden gebruikt; "Surinam cherrie". Wij genieten van een wandeling op de verkeersvrije Avenida Sete do Setembro en ik begrijp nu waarom Curitiba in de wereld bekend staat als een schoolvoorbeeld voor stadplanning.

De Serra do Mar

De spectaculaire vier uur durende treinreis met de Serra Verde Express, van Curitiba naar Morretes door het indrukwekkende en uitgestrekte Atlantisch regenwoud en gebergte van Parana, de Serra do Mar, is er één om nooit te vergeten. Ik en mijn pen genoten met volle teugen terwijl mijn iPad de opdracht had stille en bewegende beelden vast te leggen. Dominante ondoordringbare donkere bergen beheersen dit regenwoud waar, behalve de 129 jaar oude 73 km lange spoorlijn, alle tekenen van mensenhand nietig verzonken lijken in dit immense broccoli veld.

Niet bewust van de tol aan mensenlevens die de aanleg van dit spoor van 1880 - 1885 heeft gekost, is mijn focus op de herkenbare mediterrane en tropische flora en niet op het bloed, zweet en tranen dat ruim tussen de biezen moet hebben gevloeid. Want 5.000 mannen hebben het leven gelaten bij de aanleg van 420 baanvakken, het graven van 13 tunnels en de constructie van 41 bruggen en viaducten.

Langzaam knarsend en piepend klimt de "trem" tot grote

hoogte om vervolgens af te zakken naar Morretes. De ãããhs en éééhs blijven bij dit adembenemend uitzicht uit. Dat zou beslist anders zijn met meer CARICOM *citizens on board*.

Onze wagon, beschilderd met dat antieke flesje en die rood witte kleurencombinatie, is ingezet reclame te maken voor die verslavende softdrink van cocabladeren en colanoten die al langer dan een eeuw de wereldmarkt overspoeld. In Morretes nemen wij een taxi die ons over de puntgave snelweg naar Paranaguã brengt.

Hongerig doen wij ons op de plaatselijke *mercado* tegoed aan een *comercial*. Deze prijkt in diverse volumes op alle menu's. Speciaal opgebracht voor zij die in de commerciële sector werken en snel een lunch kopen samengesteld uit alles wat de menukaart te bieden heeft. Dus eten wij rauwkost, rijst, bruine bonen, gebakken vis, vissaus, rundvlees met uien en patat. Een koude *cerveja* spreekt voor zich.

Ilha do Mel

De bootreis van Paranaguã naar Ilha do Mel brengt verkoeling op deze warme dag. Het honing eiland met 27km strand, dat langzaam in de zee verdwijnt, dreigt nu al in twee delen uiteen te vallen. Met onze koffers op een houten stootkar met luchtbanden, het enige transportmiddel op dit eiland, bereiken wij voor zonsondergang Pousada Das Meninas.

Een bijzonder warm, knus verblijf waar Suzi en de weer zijn. Hun *pousada* mening zijn gelijke in de Beschrijving van alle *arts* hout en bamboe gemaakt items van kustbewoners assistent beschrijver van

en vooral sfeervol Pixette altijd druk in kent naar mijn wereld niet. en *crafts*, uit lokaal meubilair, herkenbare zou mij, oud student het Koninklijk

Instituut van de Tropen, zeker een vol jaar kosten. Na enkele dagen van rust nemen wij met weemoed afscheid

van dit paradijselijk oord terwijl onze sympathieke karrenman de bagage oplaadt voor het mulle traject naar de steiger.

In Paranaguá weten wij de weg naar de keukens van de *mercado* feilloos te vinden.

Ponta Grossa – Carambeí

Toen Betty 2 jaar geleden naar Suriname kwam vertelde zij op haar reis door Brasil ook familie te hebben bezocht. Mijn plannen voor een Brasil avontuur klikte en het idee werd geboren voor een gezamenlijke reis naar zowel zuid als noord Brasil. Verleden jaar kwam ik tot de ontdekking ook familie in Brasil te hebben en wel in Carambeí (spreek uit Carambie). Tot mijn verbazing was het eerste dat toen al googlend over deze plaats in beeld kwam, een oer-Hollandse molen. Nu wilde ik wel weten waar Betty haar familie woont; bingo, ook Carambeí. Op onze route zou deze kolonie dus niet ontbreken en ik liet mijn familie weten dat zij op mijn bezoek kunnen rekenen. Zo gezegd, zo gedaan.

Op 1 maart, de dag dat het carnaval losbarst, stappen wij in de bus naar Ponta Grossa, op weg naar Carambeí een Nederlands Protestantse boerenkolonie die iets meer dan 100 jaar geleden is gesticht. In *no time* zijn wij op de drukke snelweg waar het de vrachtwagens zijn die, qua aantal domineren. Moeiteloos klimmen zij de bergen in om vervolgens af te zakken naar het uitgestrekte en in cultuur gebrachte heuvelachtig landschap. District Parana is een grote, zoniet de grootste, soja producent en Nederlandse en Japanse immigranten hebben hier een stevige hand in.

Na een vier uur durende busrit vervolgen wij de korte afstand van Ponta Grossa naar Carambêi met nicht Danielle Regina Pedroso aan het stuur van Cornelly haar auto. Bij huize Veth aan de Avenida dos Pioneiros moet ik natuurlijk samen met mijn nichten op de foto. Zowel bij aankomst als vertrek uit Carambêi (dinsdag 4 maart) vraag ik mij af als de kolonisten, behalve de koeien en het geloof, ook het Hollandse weer hebben meegenomen.

Carambêi – Castrolanda – “Holandazinho”

De Hollandse kolonisten hebben in Carambêi en het nabijgelegen Castrolanda, Arapoti en Holambra, net als onze Boeroes in SV, keihardwerkend op het land, onder erbarmelijke omstandigheden een bestaan weten op te bouwen. De huisvrouwen in deze kleine gemeenschap, waar de gevolgen

van introuw zichtbaar zijn, hebben hun reproductieve rol eer aan gedaan door het conservatieve protestants erfgoed over te dragen en te conserveren. Geen vreemd verschijnsel bij etnische minderheden die bevreesd zijn de eigen culturele identiteit te verliezen.

De Nederlandse invloed doet zich gelden in het landschap met zijn Fries stamboekvee, molens en klompen. Maar ook in de *supermercado* waar Jonker stroopwafels en Colonia Holandesa melk op de schappen staan.

Vanaf het moment dat ik voet aan wal heb gezet in de “kolonie” vergelijk ik deze collectieve migratie met dat van de Nederlandse kolonisten die zich in 1845 in Suriname vestigden. Ik neem mij voor eenmaal thuis oom André Loor zijn oeuvre er op na te slaan.

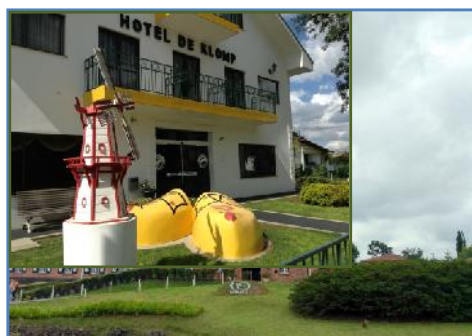
Zeker omdat mij gevraagd is een artikel te schrijven voor Maandblad / Revista mensal De Regenboog / Arco – Iris.

In Parque Histórico de Carambei staat de geschiedenis van de immigratie centraal. De verzuiling (kenmerkend voor Nederland van de 19e / half 20e eeuw) heeft, hoe kan het ook anders, gezorgd voor aparte Protestantse en Katholieke kolonies. Carambêi (1911), Castrolanda (1951) en Arapoti (1960) zijn Protestants en Holambra 1 en II Rooms Katholiek. In het openlucht museum van het historisch park wordt het leven van de hardwerkende pioniers die de moeilijke beginfase hebben overwonnen, uitgebeeld. Een kerk met kerkhof ontbreekt niet.

Rijdend door het heuvelachtig landschap met alle schakeringen van groen, geel en bruin wordt het zichtbaar dat de "Hollanders", vergis jij je niet, Brazilianen in hart en nieren, hier verspreid in de uitgestrekte "kolonie" wonen en de later gearriveerde Brazilianen, aangetrokken door de werkgelegenheid, in woonconcentraties.

In Restaurante Niemeyer, die op geen enkele manier doet denken aan de grote Oscar, doen wij ons te goed aan een lunch in gezelschap van een paar honderd zichtbare nazaten van Hollands bloed.

De Nederlandse kolonisten die zich zestig jaar geleden in Castrolanda vestigden hebben hier in 2001 een Memorial da Imigração

Holandesa neer gezet; een molen. Niet de hoogste – , maar wel een met de grootste wieken in Brasil. Ook mijn hotel in Carambêi maakte van zijn identiteit geen geheim. Grootschalige landbouw(soja, maïs),

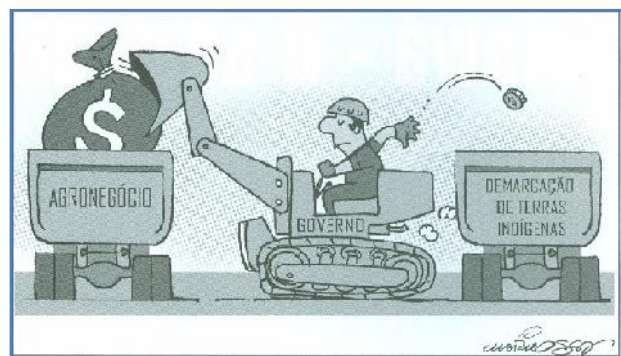
veeteelt (koeien, varkens, kippen) en de zuivelindustrie vormen de *core business* van de kolonies. Kerk (geloof), school (opvoeding) en het goed ontwikkelde coöperatiewezen (eenheid) vormen de drie peilers waarop het succes van de kolonie, is gestoeld. Met het doorzettingsvermogen van de gezinnen als onontbeerlijke stuwende factor.

Carambéi – Foz do Iguaçu

Na drie dagen te midden van de Hollandse kolonisten te hebben vertoeft vervolgen wij, vergezeld door nicht Cornelly, onze reis. Wij rijden in 9.5 uur dwars door het heuvellandschap van *distrito* Parana (dat wel 4x groter is als SU) van Ponta Grossa naar Foz do Iguaçu. Ik ben, en blijf gedurende mijn hele reis, aangenaam verrast door de standaard van het goed georganiseerde bustransport zowel op lokaal als districtsniveau; de luxe bussen, de kaartverkoop, het reserveren van je zitplaats, de intake van je koffer, de gele *seats* voor bejaarden, zwangere, mensen met een beperking tot de vertrektijden. Het land aan weerszijde van de weg is al die honderden kilometers in cultuur gebracht. En ook hier domineren vrachtwagens de snelweg in het meest ontwikkelde en geïndustrialiseerde deel van het land.

We rijden ook door duidelijk aangeduide *Terras Indígenas*, waar Inheemsens het exclusief eigendom van hebben. Brasil kent 672 van deze officieel geregistreerde Inheemse gebieden die goed zijn voor ongeveer 13% van het grondgebied; een doorn in het oog van velen die op zoek zijn naar gronden voor agrarische doeleinden.

Zij weigeren de grondenrechten van de oorspronkelijke bewoners van dit land te respecteren. Maar de Braziliaanse Grondwet erkent het onvervreemdbaar recht van de oorspronkelijke bewoners op gronden die zij traditioneel bewonen. Vereist is wel een formeel demarcatie proces dat veelal aanleiding geeft tot langdurige juridische *yo hari yo trusu*. Als demarcatie eenmaal een feit is hebben de inheemsens toch nog vaak te maken met illegale bezetting door kolonisten, mijn- en bosbouwbedrijven.

Maar wij zijn op weg naar Foz do Iguaçu; een van de 7 wereldwonderen van de natuur. In een luxe bus reizen wij dwars door het heuvellandschap van *distrito* Parana. Het land aan weerszijde van de weg is al die honderden kilometers in cultuur gebracht.

30 jaar lang heb ik, overtuigd er eens te zullen komen, op dit moment gewacht. In 1984 was ik namelijk op weg naar Córdoba (Argentina) voor een voorbereidend seminar voor de Derde Wereldvrouwenconferentie in Nairobi (Kenya). Ik maakte toen vanuit de lucht kennis met de Cataratas do Iguaçu; was sprakeloos en wist niet wat ik zag. Vanaf dat moment heeft het mij niet losgelaten.

Foz do Iguaçu

Foz do Iguaçu betekent (beslist niet overdreven) groot water in de taal van het Guaraní volk dat in Brasil, Argentina, Paraguay en Bolivia woont.

Wij besluiten het wereldwonder eerst van de Argentijnse kant te bewonderen. Vol spanning nemen wij voor R 2.85 de bus naar het Centrum van Iguaçu en stappen voor R 4 op een bus naar Argentina. Zonder enig probleem wordt mijn paspoort afgestempeld nadat de douanier zijn collega eerst kennis liet maken met mijn CARICOM reisdocument. De resterende 25 km bereiken wij met een taxi. Met een treintje rijden wij door het bosrijk traject naar de Diablo dos Cataratas. Zwermen gele vlinders, als die op de zandbanken in ons binnenland, begeleiden ons. In SV een teken dat de droge tijd niet ver weg is. Maar hier is op 15 februari het winterseizoen begonnen.

Na de ongeveer 1 km lange smalle aluminium brug over het woest stromende water te hebben afgelopen is daar de beloning. De kolkende massa van de Gargantua del Diablo (keel van de duivel); adembenemend. Daar sta je dan als nietig mensje te midden van de kracht die dit water uitstraalt. Het Argentijns zicht op de Cataratas is, zo blijkt de volgende dag, slechts een voorproefje te zijn geweest op het spektakel aan Braziliaanse zijde in het Parque Nacional do Iguaçu; Patrimônio Natural da Humanidade.

De Trilhas das Cataratas sportief afleggend geeft je al klimmend en dalend van verschillend perspectief uitzicht op dit machtige en uitgestrekte natuurwonder. De sensatie neemt toe bij het afleggen van een smalle brug over het water en bereikt zijn climax op het platform recht tegenover de Gargantua do Diablo. Onbeschrijfelijk zucht ook mijn pen drijfnat van de opstuivende nevel. Ik zou hier graag bij volle maan in alle rust nogmaals

ongestoord van willen genieten. Hoewel mijn blik gericht was op de waterval is een waterbron, die doet denken aan Jodensavanne, mij niet ontgaan.

Belém

Op 7 maart vertrekken wij op een onchristelijk tijdstip, maar met een tevreden gevoel, naar de Foz do Iguaçu/Cataratas International Airport voor vertrek naar Belém via São Paulo. We nemen afscheid van Cornelly die nu alleen met de bus terug gaat naar Carambei.

Belém, stad van contrasten, etaleert de rijkdom van de spontane opbrengst van het Amazone regenwoud nergens zo zichtbaar als op het Ver O Peso marktcomplex met zijn vriendelijke standhouders. *O Mercado Ver-o-Peso é um mercado situado na cidade brasileira de Belém, no estado do Pará, estando localizada na travessa Boulevard Castilho França, Cidade Velha, às margens da baía do Guajará.*

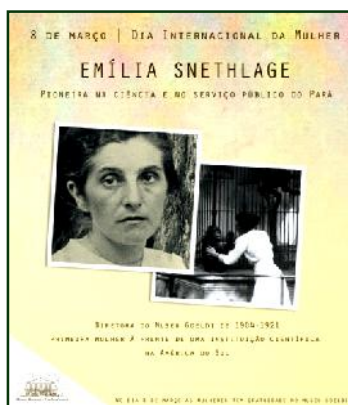
Hier kun je de hele dag met veel plezier rondlopen en aansluitend genieten van een biertje uit de tap van de bierfabriek in Estação das Docas. Bovendien vlak bij ons hotel Portas da Amazônia in Cidade Velha.

Belém, stad van vis, overheerlijke filhote, açaí (podosiri), paranoten, oso dresi, muziek, sfeervolle houten passagiers – en vissersboten, muziek, tingiforu, favelas en ontelbaar veel kerken. Belém, stad van hosselaars met drinken en versnaperingen in bussen en veerboten, op steekkarren paraplu's en ruitenwissers aan de man / vrouw brengend.

Belém, stad van technologisch vernuft met zijn handmatige en elektrische podosiri machines, buitenboordmotoren van kleine generatoren, lemmetjes schillers, paranoten krakers, cassavemolens etc.

Op de Internationale Dag van de Vrouw koop ik op de sfeervolle Ver O Peso markt voor mijn collega genderinnen een groen kikkertje aan een zwart koortje. Het is een amulet, **muiraquitã** genaamd, dat de drager geluk brengt en bijna alle ziekten geneest. De legende wil dat deze amulet door de vrouwelijke Icamiba strijders cadeau werd gedaan aan de mannen die hen een keer per jaar bezochten in hun kamp aan de Nhamunda rivier. Lang geleden was de Icamiba een stam van vrouwelijke strijders in het Amazone gebied. Een keer per jaar lieten zij Guacari strijders toe tot hun dorp met wie zij dan seks hadden. Middernacht doken zij de rivier in voor groene klei. Hiermee boetseerden zij diertjes in de vorm van een kikker, vis of schildpad. Deze gaven zij hun geliefde cadeau. Deze jaarlijkse ontmoeting stond kennelijk garant voor het voortbestaan van beide uniseks gemeenschappen.

Het bezoek aan het **Museo Emilio Goeldi Paraense** is dit keer vooral ingegeven door **Emília Snethlage**. Zij is hier, in het kader van de viering van de Internationale Dag van de Vrouw, voor het voetlicht geplaatst als taxidermist en pionier van de wetenschap. Van 1904 – 1921 was zij directeur van dit museum en is de geschiedenis in gegaan als de eerste vrouwelijke directeur van een wetenschappelijk instituut in Zuid Amerika. Als eerbewijs aan haar hadden vrouwen op 8 maart vrij toegang tot het museum. Genietend in de

prachtige zoobotanische tuin, was ik op zoek naar haar levensgrote afbeelding in de hoop mij met haar digitaal te kunnen vereeuwigen. Maar er waren alleen mannen op ware grootte in de tuin. En de educatieve dienst had daags na 8 maart ook geen foto, brochure of poster van Emília. Maar wat verwacht je in een land van mannelijke dominantie en vrouwelijke ondergeschiktheid van machismo versus marianismo. Marianismo is afgeleid van Maria, moeder van Jezus Christus, met als kernbegrippen, maagdelijkheid, kuisheid, eer en schaamte, het kunnen lijden en de bereidheid hebben om te dienen.

Wij genieten van een wandeling in de zoobotanische tuin hoewel de apen en hagedissen zich op deze regenachtige dag schuilhouden. Kleine capoeas en tapirs laten zich hier niet van weerhouden en lopen rustig door het park. Ik kijk met grote ogen naar een reuzen zwarte kaaiman. Zo groot heb ik die alleen nog maar opgezet gezien in een museum in Cayenne. Als wij later weer langs de kaaimanvijver lopen ligt daar tot onze schrik een gewonde sabakoe. Dierenarts Costa van het zoobotanisch park met de veelzeggende voornaam Messias stelt ons gerust. De gewonde sabakoe was volgens hem het slachtoffer van een katapult schot. Hij heeft, zijn

heilige naam ten spijt, de vogel niet tot leven kunnen roepen en voor de kaaiman geworpen. Messias is op 25 december in Belém (Portugees voor Betlehem) geboren.

Na enkele trips in de omgeving met lokaal vervoer zoals die met een veerbootje naar Barcarena en Praia do Caripi, een spannende busrit in Belém waar geen einde aan leek te komen, is mijn laatste wens op deze reis in vervulling gegaan. Dankzij een wijziging in het schema van die "vertrouwde" vleugels (*wan hogri tyari wan bun*) stappen wij de avond voor vertrek naar SU het Theatro Nossa Senhora da Paz, kortweg **Theatro da Paz**, binnen.

In een theater van neoklassieke architectuur (erfenis uit de gouden rubber / balata eeuw en afgebouwd in 1874), verwacht ik niet door een ijskoude en continue blazende airco te worden geplaagd. Een waar nota bene geen ontkomen aan is. Betty met haar *fleece* en ik met mijn roodbonte boerenzakdoek om mijn nek bleken onvoldoende gewapend tegen dit koufront midden in het Amazone tropisch regenwoud. Maar ik heb genoten.

Als op 14 maart de zon ondergaat in Belém en de lichten van de bootjes zich weerspiegelen op het kabbelend water, landen Betty en ik Zanderij.

Eenmaal thuis begint het wensenpakket voor een volgend Brasil avontuur al googlend (www.google.com.br)gestalte te krijgen.

